
UDK 811.163.42'342.415

811.162.4'342.415

81'342.415

Izvorni znanstveni rad

Siniša Habijanec

Filozofski fakultet, Zagreb

Hrvatska

FONOLOŠKI OPIS HRVATSKOGA DVOGLASNIKA I SLOVAČKIH DVOGLASNIKA

SAŽETAK

Fonološki sustavi hrvatskoga i slovačkoga jezika obilježeni su postojanjem dvoglasnika. Slovački samoglasnički sustav sadržava četiri dvoglasnika: /ia/, /je/, /iu/, /uo/. U slovačkoj se fonologiji dugo raspravljalo o tome jesu li dvoglasnici monofonematska ili bifonematska ostvarenja, ali prevladalo je monofonematsko shvaćanje.

Za razliku od slovačkih dvoglasnika, hrvatski je dvoglasnik /ie/ još uvijek fonološki sporan i nije općeprihvaćen, pri čemu se nameće temeljno pitanje: ostvaruje li se refleks dugoga jata kao zaseban fonem /ie/ ili ga je moguće fonološki interpretirati kao slijed /jē/? U osnovi, radi se o identičnoj fonološkoj dvojbi: monofonematski ili bifonematski karakter dvoglasnika? U radu se uspoređuje razrješenje te dvojbe u slovačkoj i hrvatskoj fonologiji.

Ključne riječi: diftonzi, fonologija, hrvatski jezik, slovački jezik

Fonološki sustavi hrvatskoga i slovačkoga jezika obilježeni su postojanjem dvoglasnika. I dok u hrvatskom postoji jedan, k tomu još uvijek sporan dvoglasnik /iē/, slovački samoglasnički sustav sadržava četiri dvoglasnika: /i̯a/, /ie/, /i̯u/, /uo/, koji se ostvaruju kao kombinacije poluvokala (kliznika) *i*, *u* i kratkih samoglasnika. Grafemski se prikazuju pomoću *ia*, *ie*, *iu*, *ó*, pri čemu samo posljednji grafem jednojednoznačno upućuje na fonemsku interpretaciju, dok su prva tri rješenja homografna s bifonematskim kombinacijama *ia*, *ie*, *iu*. To je jedna od grafijskih nedorečenosti slovačkoga pravopisa, a zbog utjecaja pravopisa na izgovor, otvara i brojna ortoepska pitanja. Štoviše, mogu se naći minimalni parovi u kojima različito ostvarenje digramskih kombinacija (kao dvoglasnik ili kao bifonematska skupina) upućuje na različite lekseme:

<i>hostia</i>	~	<i>hostia</i>
[yost̩ia]		[yostia]
"gosti"		"hostija"
<i>razia</i>	~	<i>razia</i>
[razi̯a]		[razia]
"kuju (kovanice)"		"racija"

Kao što se može primijetiti, svi su slovački dvoglasnici tzv. uzlazni dvoglasnici (slovački *stúpavé dvojhlásky*), tj. ostvaruju se postupnim otvaranjem usta, odnosno povećanjem čeljusnoga kuta (Kral' i Sabol, 1989:143). Jelaska (2004:42) ih naziva pristupnim dvoglasnicima, jer slabiji član pristupa jačemu, kojemu u linearnom slijedu prethodi. Stariji fonološki opisi u dvoglasnike su redovito uvrštavali i *ou* [ou], koji se pojavljuje u nastavku instrumentala jednine ženskoga roda svih deklinacija (na primjer *ženou*). Međutim Jakobson (1931:157sq) je nedvojbeno dokazao da se taj fonetski dvoglasnik fonološki može interpretirati kao bifonematska skupina /ov/, budući da se *v* u odstupu sloga (eng. *coda*) u slovačkom pravilno ostvaruje kao [u]. Na isti se način mogu interpretirati i drugi površinski silazni dvoglasnici poput *au*, *eu* i sl., koji se pojavljuju u posuđenicama.

Bilo je pokušaja da se u samoglasnički inventar uvrsti i dvoglasnik *io* (Dvonč, 1968), za koji postoji otvoreno mjesto u sustavu, a pojavljuje se tek u jednoj posuđenici: *matrioška* "babuška (figura)". Osim toga, *io* je redovit način fonološkoga prilagođavanja ruskoga *ě* pri transkripciji ruskih naziva i imena. I u slovačkom inherentnom rječniku mogu se naći strukturalne pretpostavke za taj dvoglasnik, na primjer od toponima *Babia Hora* nameće se pridjev **babiohorský*, iako je standardizirano *babohorský*. Stoga možemo zaključiti da je status toga dvoglasnika krajnje marginalan te ga Sabol (1989:111) posve opravdano naziva "difftongoidom".

Suvremena slovačka fonološka teorija danas se slaže o fonološkome karakteru dvoglasnika, međutim tijekom mnogih desetljeća to je bio predmet

oštrih rasprava. Sukobljavale su se uglavnom dvije oprečne struje, odnosno teorije o fonološkom karakteru slovačkih dvoglasnika: bifonematska i monofonematska. Bifonematska teorija je starija, a glavni su joj predstavnici bili Ľudovít Novák i Eugen Pauliny, iako se pojavljuje još kod začetnika strukturalističke fonologije Trubeckoga i Jakobsona. Zagovornici bifonematske teorije smatrali su da su slovački dvoglasnici sastavljeni od dvaju fonema – poluvokala (kliznika) i kratkoga samoglasnika. Za takvo stajalište uporište su nalazili u mornome shvaćanju slovačke kvantitete. Naime, ako dugi samoglasnik \bar{a} vrijedi dvije more, a kratki a jednu moru, dugi se samoglasnik može prikazati formulom $\bar{a} = a + a$. Tada i dvoglasnike, koji kvantitativno također vrijede dvije more, možemo prikazati sličnom formulom, tj.: $ia = i + a$, $ie = i + e$, $i\bar{u} = i + u$, $uo = u + o$.

Najveća prednost mornoga poimanja kvantitete mogućnost je ekonomičnoga definiranja zakona o ritmičkom kraćenju, koji se time svodi na pravilo prema kojem se u slovačkom u dvama slogovima ne mogu naći više od tri more. To automatski povlači i bifonematsko shvaćanje dvoglasnika koji su kvantitativno dugi, te kao takvi uzrokuju djelovanje zakona o ritmičkom kraćenju, ali mu i podliježu. Drugim riječima, dvoglasnici uzrokuju kraćenje sljedećega dugog sloga, ali i sami bivaju skraćeni ako se nađu u poziciji neutralizacije: *češu* "češljaju", ali *viažu* "vežu", *srdcia* "srca (nominativ množine)", ali *plúca* "pluća".

Kao što se u poziciji neutralizacije dugi samoglasnik zamjenjuje kratkim time što gubi jedan kratki samoglasnik, tako i dvoglasnici, prema bifonematskoj teoriji, gube neslogotvornu sastavnicu, kliznik i ili u , te ostaje samo kratki samoglasnik – slogotvorni dio dvoglasnika (Pauliny, 1968:72), tj.

	<i>ro-biš</i>	~	* <i>chvá-liš</i>	→	<i>chvá-liš</i>
more:	x xx		xx xx		xx x
	<i>srd-cia</i>	~	* <i>plú-cia</i>	→	<i>plú-ca</i>

No, u takvoj je argumentaciji skrivena kružna definicija. Naime, pokazuje se da su upravo dvoglasnici i njihovo sudjelovanje u ritmičkome zakonu glavni argument za morno poimanje slovačke kvantitete (budući da kraćenja tipa $\bar{a} \rightarrow a$ možemo objasniti jednostavnije), a istodobno se iz takvoga poimanja izvodi bifonematičnost dvoglasnikā. To je primijetio Horecký (1974:51) u argumentacijskome slijedu Trubeckog (Trubeckoj, 1960:211sq) i Paulinyja (Pauliny, 1968:68).

Bifonematski pristup više stvara teškoće u opisu nego što donosi koristi. Prije svega, uvodi dva nova fonema u slovački fonološki sustav (i i u), što je doduše manje od četiriju dvoglasnika, ali ta se dva glasnika inače ostvaruju kao alofoni fonema j i v , pri čemu u ima neke naznake fonemičnosti, dok je distribucija i potpuno predvidljiva. Kliznike i , u u tome slučaju ne bi bilo moguće fonološki identificirati na dubinskoj razini, jer bi jedanput bili fonemi, a jedanput alofoni, pri čemu se distribucija ne bi mogla odrediti položajem u slogu. Král'

(1988:107) na primjer spominje da se *zjest'* "pojesti" može ostvariti kao [zjest'] i kao [ziest'], a *j* se nalazi u istom položaju u slogu kao u *viem* [viem] "znam", gdje se radi o izvornom dvoglasniku. Nadalje, da se *u* prizna kao samostalni fonem, postojala bi fonološka opozicija *v ~ u*, na primjer u minimalnim parovima *voz* "kola" ~ *ôs* "ôsa", fonološki *vos ~ uos* (Horecký, 1974:50) ili *stól* "stol" ~ *stvol* "stabljika", fonološki *stuol ~ stvol* (Sabol, 1989:113), koji prema 2. pravilu Trubeckoga o razlikovanju fonema i alofona (Trubeckoj, 1960:55) signaliziraju različite foneme. S druge strane, riječ *slovník* "rječnik" može se ostvariti kao [slovník] i kao [slovník], što prema 1. pravilu Trubeckoga (Trubeckoj, 1960:53) upućuje na varijante istoga fonema. Dakle, izvan korpusa riječi s dvoglasnicima ne nalazimo primjere koji bi zadovoljavali komutacijske testove za dokazivanje potencijalnih fonema *i* i *u*. Zanimljivo je da je na gotovo identičan problem naišao i Brozović (1991:452) pri dokazivanju fonemičnosti prvoga dijela hrvatskoga dvoglasnika.

Nadalje, nastala bi neravnoteža u morfonološkom sustavu, jer bi na primjer nastavku *-á* odgovarala bifonematska skupina *-ja*, kao u 3. licu jednine prezenta glagola *čaka* "čeka" prema *vracia* "vraća". Tu ne može biti riječi o umetanju infiksa, jer mu se ne bi mogao pridružiti morfološki plan sadržaja. Prema tome, u alomorfu bi dugi vokalski fonem alternirao s bifonematskom skupinom, a takve su alternacije u slovačkom iznimno rijetke (Sabol i Kral', 1989:294; Sabol, 1989:114).

Kao što se može primijetiti, bifonematsko poimanje slovačkih dvoglasnika otvara brojne fonološke nedoumice i proturječnosti, i upravo tu treba tražiti odgovor na pitanje zašto je bifonematska teorija u slovačkoj fonologiji danas potpuno napuštena.

Ako ne računamo Čeha Josefa Vacheka, ideju o monofonematskom karakteru slovačkih dvoglasnika prvi je iznio Ján Horecký (1974). Uz navedeni argument komutacijskih testova, Horecký (1974:50) navodi rezultate spektrografske analize koja pokazuje da kliznici u dvoglasniku traju znatno kraće od kratkih samoglasnika. Sabol (1977:22sq) dodaje da ni kod jednostavnih samoglasnika taj odnos nije 1 : 2, nego istraživanja pokazuju da iznosi između 1 : 1,65 (u prvom slogu riječi) do čak 1 : 1,28 (u petom slogu riječi). Ti podaci, prema Horeckom i Sabolu, slabe tezu o mornome shvaćanju kvantitete u slovačkome književnom jeziku, a kao posljedicu toga i bifonematsko vrednovanje slovačkih dvoglasnika (Horecký, 1974:50; Sabol, 1989:111). Međutim, sve je to zapravo prenošenje fonološke problematike na fonetsku razinu, koja ne može biti presudno mjerilo.

Puno je jači fonetski argument koji se odnosi na realizaciju dvoglasnika. Istraživanja za *Atlas slovačkih glasova* pokazala su da se dvoglasnik može interpretirati "[...] kao jednostavni klizni zvuk, kao jedinstveni glas za koji je karakterističan određeni artikulacijski pokret i određena promjena sastava zvuka u vremenu", (Dvončova i sur., 1969:69). Time je zadovoljeno i 2. pravilo Trubeckoga o razlikovanju samostalnoga fonema i skupine fonema. Prema tome pravilu skupine glasnika mogu se smatrati fonemom samo ako se tvore

jedinstvenim artikulacijskim pokretom ili postupnim skraćivanjem, odnosno sužavanjem artikulacijskoga trakta (Trubeckoj, 1960:64).

Sabol (1989:114) navodi i sistemski kriterij: u teoriji distinktivnih obilježja duge samoglasničke foneme smatramo monofonematskima, jer svim postojećim obilježjima kratkoga samoglasnika dodajemo [+ duljina], a tada monofonematskima trebamo smatrati i dvoglasnike, budući da su dugim samoglasnicima funkcionalno ekvivalentni (u neutralizacijama i alternacijama). Horecký (1974:52) im dodaje inherentno obilježje [+ diftongičnost] koje se temelji na artikulacijskoj osobini klizavosti, a potrebno je da bi se razlikovali minimalni parovi *rád* "rado" ~ *riad* "posuđe" ili *nóta* "diplomatska nota" ~ *nóta* "napjev". Tako dolazimo, prema našem mišljenju, do najjačega argumenta u korist monofonematskoga poimanja slovačkih dvoglasnika – morfonološkoga kriterija. Naime, alomorfi slovačkih sufikasa i nastavaka najčešće imaju oblike koji se razlikuju u samoglasničkom dijelu, a u njima se smjenjuju dugi samoglasnik, dvoglasnik i kratki samoglasnik, na primjer:

novinár "novinar" – *fajčiar* "pušač" – *mliekar* "mljekar"
prvák "prvaš" – *vlčiak* "vučjak" – *vojak* "vojnik"
pekná "lijepa" – *cudzia* "strana" – *múdra* "pametna"
chytám "hvatam" – *vešiam* "vješam" – *čitam* "čitam"

Ekonomičnije je sve te sufikse i nastavke opisati kao pozicijski uvjetovane alomorfne koji se ostvaruju smjenom samoglasnika *ā* – *ia* – *a*, pri čemu je raspodjela distinktivnih obilježja sljedeća:

	duljina	diftongičnost
/ā/	+	–
/ia/	+	+
/a/	–	0

Isto se događa pri kvantitativnim alternacijama koje nastaju pri tvorbi nekih morfoloških oblika poput genitiva množine imenica ženskoga i srednjega roda. Ako se taj lik tvori nastavkom -Ø, prethodni se slog produljuje. U skladu s načelom jednostavnosti i dalekosežnosti fonološkoga opisa, logično je da slučajeve poput *hlava* "glava" → *hláv*, *zima* → *zím*, *mucha* "muha" → *múch* opišemo jednako kao i slučajeve *žaba* → *žiab*, *žena* → *žien*, *noha* "noga" → *nóh*, tj. da se u svim tim slučajevima radi o istoj alternaciji. Prema tome, duljenje *a* → *ia* jednako je kao i duljenje *a* → *ā*, a tada dvoglasnik moramo smatrati monofonematskim elementom.

Argument koji govori u prilog monofonematičnosti slovačkih dvoglasnika možda je i činjenica da oni nisu položajno uvjetovani, poput na primjer slogotvornih sonanata *l*, *r*, *l̄*, *r̄*. Nije dovoljno da se visoki samoglasnici *i*, *u* pojave ispred nevisokih u potencijalno tautosilabičkom položaju da bi nastao dvoglasnik. Drugim riječima, slovački dobro razlikuje bifonematske skupine

dvaju kratkih samoglasnika i dvoglasnike, iako se oni jednako bilježe u pismu, o čemu je već bilo riječi.

Problematika fonološkoga statusa /iē/ u hrvatskom jezikoslovlju mnogo je izraženija, budući da njegova fonematičnost još uvijek nije potpuno dokazana niti općeprihvaćena. Ono u čemu se svi autori slažu jest da je refleks dugoga praslavenskoga jata u hrvatskom jednosložan. Pritom ne uzimamo u obzir specifične slučajeve poput *dvije* ili *smjĕ* (Brozović, 2006:60sq), kao ni poetska ostvarenja koja zahtijevaju dvosložan izgovor, a koja ne mogu biti presudno mjerilo fonološke interpretacije. Međutim, koplja se lome oko pitanja kakav je fonološki sastav toga jednoga sloga i o tome su se u znanosti o hrvatskom jeziku uspostavila dva temeljna gledišta.

Prema prvome, refleks dugoga jata u hrvatskom se jeziku ostvaruje kao jedinstveni dvoglasnik /iē/ koji se u realizaciji razlikuje od dvosložnog slijeda *ije*, ali i od jednosložnoga slijeda *jē*. Glavni su pristaše takva shvaćanja Brozović (1991:440) i Jelaska (2004:76). Prema drugome shvaćanju, hrvatski refleks dugoga jata fonološki se može interpretirati kao /je/, pri čemu se fonološki (i fonetski) ne razlikuje od istovjetnoga fonemskog slijeda koji nije refleks staroga jata, na primjer u riječi *jež*. Zagovornici su te teorije, između ostalih, Škarić (1996) i Pranjković (1997/1998).

O tome je pitanju napisano mnogo radova, a rasprave su se naročito intenzivirale krajem devedesetih godina prošloga stoljeća, ponajprije u časopisu *Jezik*. Njihov iscrpan popis donosi Jelaska (2005). Budući da su argumenti objiju strana predstavljeni više puta i dobro su poznati akademskoj zajednici, na ovome ih mjestu nećemo u detaljima iznositi. Smatramo da je najveći nedostatak brojnih rasprava koje su napisani o toj temi preplitanje i zamjenjivanje fonetske, fonološke i pravopisne razine, pa se rasprava o izvornom ostvaraju i fonološkoj interpretaciji dugoga jata na kraju često svede na kritiku pravopisnoga, odnosno grafijskoga rješenja (*ije*), koje je nesumnjivo loše, ali nije nužno povezano s fonološkom interpretacijom refleksa dugoga jata. Jedno je pitanje kako se u govoru ostvaruje refleks dugoga jata, drugo je fonološka interpretacija toga ostvaraja, a nešto posve treće pravopisna konvencija njegova grafičkoga bilježenja, koju ni u kojem slučaju ne bi trebalo olako mijenjati.

Svi ti brojni argumenti u korist jedne ili druge interpretacije zapravo se sudaraju na jednom i jedinom kritičnom pitanju: ostvaruje li se jednako refleks dugoga jata i takozvanoga produljenoga jata, na primjer u riječi *vijeće* prema *vjeran*? (Dokazivati distinkciju /ie/ ~ /ije/ danas je potpuno bespredmetno, budući da o jednosložnome refleksu dugoga jata u hrvatskom jeziku vlada opći konsenzus.) Zagovornici prve teorije smatraju da se u prvoj riječi fonetski i fonološki ostvaruje dvoglasnik /iē/ koji se razlikuje od slijeda *jē* ostvarenoga u drugoj riječi. Zagovornici druge teorije smatraju da se u oba slučaja ostvaruje slijed *jē* te se zapravo ne radi o posebnom fonemu.

U radu zastupamo stajalište da dug odraz jata nije poseban fonem, jedinstven dvoglasnik /iē/, nego se ostvaruje kao slijed /jē/, u najgorem slučaju

može se tako fonološki interpretirati. Tomu u prilog ne govore samo spektrogramska analiza i slušni testovi (Škarić, 1996), nego i činjenica da za opoziciju *iē ~ jē* ne postoji uvjerljiv minimalni par, a to ne može biti slučajnost. Primjer koji se obično navodi *sijēnā ~ sjēnā* pomalo je nategnut, jer je *sijeno* inače *singulare tantum*, pa zapravo nema oblik genitiva množine, a par *sijēna ~ sjēnā* prije će se temeljiti na distinkciji *a – ā* u padežnom nastavku, nego na različitom ostvaraju refleksa dugoga, odnosno produljenoga jata, kao i u poznatom paru *dijēla ~ djelā*. No, čak kada bismo i priznali taj primjer, ostaje otvorenim pitanje koliko bi govornika hrvatskoga doista registriralo različito značenje pri dvoglasnom ostvaraju, odnosno pri ostvaraju s dugim samoglasnikom.

Usporedimo li tu problematiku s onom slovačkih dvoglasnika, ustanovit ćemo da se načelno radi o istom problemu: o dvojbi između bifonematske (*jē*) i monofonematske (*iē*) koncepcije hrvatskoga dvoglasnika. Stoga će kao prilog rješenju te dvojbe biti korisno usporediti polazne postavke i rješenja u obim fonološkim tradicijama, budući da se radi o gotovo identičnoj dvojbi u strukturno sličnim sustavima:

1. Slovački samoglasnički sustav poznaje cijeli podsustav dvoglasnika koji su artikulacijski povezani – svi su uzlazni, a prvi im je dio neslogotvorni visoki samoglasnik. Štoviše, sistemsko funkcioniranje dvoglasnika otvara i nova mjesta u sustavu, poput marginalnoga "diftongoida" *io*. U hrvatskom je *iē* potpuno osamljen u samoglasničkom sustavu, a ne postoje slučajevi koji bi ukazivali na potencijalno otvaranje mjesta za druge dvoglasnike, što bismo očekivali u slučaju njegove utemeljenosti u fonološkom sustavu.

2. Fonološki je ekonomičnije opisati potencijalni fonem iz već postojećega fonološkog inventara, nego uvoditi novi fonem, ako su zadovoljeni drugi fonološki preduvjeti. Na primjer, /č/ bi bilo ekonomičnije opisati kao /tš/, međutim, tomu se protive drugi fonološki pokazatelji poput fonotaktičke distribucije: -č se može pojaviti u finalnoj poziciji, ali ne i skupine *bž, pš, kš, gž*, i sl., koje su mu fonetski analogne. Interpretacija /č/ kao /tš/ slama se ponajprije na slogovnoj podjeli: lik *mača* (genitiv jednine) slogovno se dijeli na *ma-ča*, a ne na *mat-ša*, što u skladu s 1. pravilom Trubeckoga o razlikovanju fonema i skupine fonema (Trubeckoj, 1960:63) upućuje na poseban fonem. Kod refleksa dugoga jata takve pokazatelje nemamo, pa je ekonomičnije refleks dugoga jata opisati kao /jē/, dakle jedinicama koje u sustavu postoje. U slovačkom jeziku dvoglase ne možemo tako lako opisati postojećim fonemskim inventarom. Kao što smo pokazali, pokušaji bifonematske interpretacije dvoglasnika propali su nakon što su naišli na teškoću fonološke identifikacije kliznika u prvom dijelu dvoglasnika, koji se inače pojavljuju kao alofoni sonanata *j* i *v*, pa bi se slovački dvoglasnici sveli na bifonematske skupine *ja, je...* Hrvatskomu dugom jatu takvo što ne prijeti, jer se pri bifonematskom shvaćanju hrvatskoga dvoglasnika opozicija prema bifonematskoj skupini *je* ostvaruje distinkcijom /e/ ~ /ē/.

3. Interpretacija refleksa dugoga jata pomoću /jē/ čini vokalski sustav logičnim i sustavnim, jer fonološki jedinstvenu alternaciju /jē/-/īē/ svodi na /e/-/ē/, korelativnu s ostalim samoglasničkim alternacijama /a/-/ā/, /i/-/ī/ itd. Sustavnija je, dakle, alternacija kratkoga samoglasnika s dugim, nego bifonematske skupine s dvoglasnikom. U slovačkom je problem obratan: budući da u slovačkom dvoglasnici alterniraju s kratkim samoglasnicima (*a – ia, ā – ia, e – ie, o – ō*), upravo monofonematsko poimanje slovačkih dvoglasnika usustavljuje navedene alternacije i čini ih korelativnima s onima jednostavnih dugih samoglasnika (*a – ā, i – ī, u – ū*).

Možemo zaključiti da je problem fonološke interpretacije dvoglasnika u hrvatskom i slovačkom jeziku dijametralno suprotan, što proizlazi iz različitih samoglasničkih sustava i različitoga mjesta dvoglasnika u sustavima tih dvaju bliskih jezika.

Stječe se dojam da je posljednjih godina rasprava o refleksu dugoga jata u hrvatskom jezikoslovlju posustala, što je potpuno razumljivo s obzirom na to da su brojni višekratno izneseni argumenti više-manje iscrpljeni. Svrha je predstavljene studije iznijeti nov, koliko nam je poznato, dosad nespomenut kontrastivni argument koji će, nadamo se, udahnuti nov život u raspravu o refleksu dugoga jata, koju ni izdaleka ne možemo smatrati zaključenom.

REFERENCIJE

- Brozović, D.** (1991). Fonologija hrvatskoga književnog jezika. U *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika. Nacrti za gramatiku*, 379-452. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Nakladni zavod Globus.
- Brozović, D.** (2006). *Neka bitna pitanja hrvatskoga jezičnog standarda*. Zagreb: Školska knjiga.
- Dvonč, L.** (1968). K systému dvojhlasok v spisovnej slovenčine. *Slovenská reč* 33, 187-190.
- Dvončová, J., Jenča, G., Kráľ, Á.** (1969). *Atlas slovenských hlások*. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- Horecký, J.** (1974). Povaha dvojhlasok v slovenčine. *Jazykovedné štúdie. XII. Peciarov zborník* (ur. J. Ružička), 49-52.
- Jakobson, R.** (1931). Z fonologie spisovné slovenštiny. *Slovenská miscellanea* (ur. J. Jirásek i F. Tichý). Bratislava: Universum, 155-163.
- Jelaska, Z.** (2004). *Fonološki opisi hrvatskoga jezika. Glasovi, slogovi, naglasci*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Jelaska, Z.** (2005). Dvoglasnik ili dva glasa?. *Od fonetike do etike* (ur. Ivo Pranjković). Zagreb: Disput, 83-97.
- Kráľ, Á.** (1988). *Pravidlá slovenskej výslovnosti*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

-
- Kráľ, Á.** (2005). *Pravidlá slovenskej výslovnosti. Systematika a ortoepický slovník*. Martin: Matica slovenská.
- Kráľ, Á., Sabol, J.** (1989). *Fonetika a fonológia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Pauliny, E.** (1968). *Fonológia spisovnej slovenčiny*. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Pranjkovič, I.** (1997/1998). Je li dugi refleks jata fonem ili morfonem. *Jezik* 45, 192-195.
- Sabol, J.** (1977). *Prozodická sústava slovenčiny*. Bratislava: Metodicko-výskumný kabinet československého rozhlasu Bratislava.
- Sabol, J.** (1989). *Syntetická fonologická teória*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied.
- Škarič, I.** (1996). Što s hrvatskim standardnim refleksom dugoga staroga jata?. *Govor XIII*, 1-23.
- Trubeckoj** [= Trubetzkoy], **N. S.** (1960). *Osnovy fonologii*. Moskva: Izdatel'stvo inostrannoj literatury.
-

Siniša Habijanec
Faculty of Humanities and Social Sciences, Zagreb
Croatia

A PHONOLOGICAL DESCRIPTION OF THE CROATIAN DIPHTHONG AND SLOVAK DIPHTHONGS

SUMMARY

The phonological systems of both Croatian and Slovak include diphthongs. Slovak has four diphthongs in its phonemic inventory: /i̯a/, /i̯e/, /i̯u/, and /u̯o/. Whether these diphthongs are biphonemic or monophonemic had long been a matter of debate among Slovak phonologists, but the latter view has prevailed.

In contrast to the Slovak diphthongs, the phonemic nature of the Croatian diphthong /i̯e/ is still disputed, the question being whether the long reflex of the Proto-Slavonic jat is realised as a separate phoneme /i̯e/ or can be interpreted phonologically as the sequence /j̯e/. The problem is essentially the same as in the Slovak case: is the diphthong monophonemic or biphonemic? Slovak and Croatian resolutions of the problem are compared in this article.

Key words: *diphthongs, phonology, the Croatian language, the Slovak language*
